

STRAF!

HANNEKE PAAUWE / DE
STUDIO

Schuld en boete
voor beginners:
duivels goed!

Wouter Hillaert

Gezien op 23 januari 2025

GC De Kriekelaar, Schaarbeek

‘Straf!’ levert het beste jeugdtheater dat ik dit seizoen al zag. Het toont toneel zoals het is bedoeld: als een verkleed spel met je eigen duivels, met lastige samenlevingsvragen, met de hele menselijke geschiedenis. En met het publiek.

12 FEBRUARI 2025

De tragiek van ons theater is dat er steeds meer producties en makers jammerlijk onder de radar blijven. Zo zag ik nu pas ‘STRAF!’ van Hanneke Paauwe, een kunstenaar die ook zelf al haar hele carrière meer zichtbaarheid verdient dan ze krijgt. Deze voorstelling over schuld, boete en het hele recht- en gevangeniswezen errond bewijst dat eens te meer.

“Wie wil er een zakje chips?” Actrice Eva Schram weet perfect wat er zal gebeuren, als ze haar aanbod halfweg de voorstelling dropt in een zaal vol achtjarigen. Als springveren schieten ze recht met opgestoken vinger, een gejoel van jewelste. Eén jongetje wordt uitverkoren om zijn trofee op het podium in ontvangst te komen nemen. Maar niet zonder wederdienst. “Deze chips is van jou als je vandaag iemand van je klas zodanig pest dat die huilend naar huis gaat, deal?” Het jongetje onder Schrams arm grijnst en knikt gretig. Hij sluit een pact met de duivel. Want dat is wat de actrice in haar langharige donkere dierenvacht en met een gehoornde Vikinghelm moet voorstellen: het oerbeeld van het kwaad. Op slag gaat ze als duivel nog een stap verder met de zaal. “Wie wil er 100 euro?” Drie tellen later moet een meisje beslissen of ze daarvoor een asielcentrum in brand wil steken...

Typisch Hanneke Paauwe is deze list: nooit te beroerd om de grenzen af te tasten van wat kinderen delen met volwassenen in een wereld die veel minder mooi is dan hij zich graag presenteert. Al veertig jaar schrijft en maakt ze theater met een wilde fantasie, maar ook een pijnlijk realiteitsbesef rond migratie, inburgering of prestatiedwang. Met een lichte aandrang tot art brut gaat ze stralende vrouwbeelden te lijf. Dat resulteert dan op het podium in een fee met faalangst, Sneeuwvitje als onhandelbare puber of een verpleegster die op haar oude zieken ‘de plicht van de sterkste’ toepast. Paauwe praktiseert het gouwe ouwe avant-gardistische idee dat kunst moet schuren en ontmantelen, maar combineert dat met een eigentijds oog voor wie niet gezien wordt in deze wereld. Dat maakt haar na al die jaren niet minder relevant, ook al zijn er intussen zoveel nieuwe neuzen

aan het jeugdfront verschijnen.

De kruising tussen stoer kinderspel en kwetsbaar toneel, daar is Paauwe altijd goed in geweest.

In 'STRAF!' volgen we twee zusjes waarvan de moeder voor langere tijd in de cel zit. Ze is veroordeeld voor drugssmokkel, zo komen we later te weten. Bibi en Louis (gespeeld door Lotte Diependaele en Eva Schram) groeien dus op bij hun opa. We zien ze bij aanvang met krijt een plattgrond van de gevangenis tekenen. Ze beramen een wild plan om hun moeder te bevrijden. En zoals steeds bij Paauwe wordt het wel heel wild, tot scenario's met 80 kilogram slaaptabletten en de aankoop van 500 uitgehongerde kannibalen via bol.com. Eigenzinnige fantasie is een vorm van traumaverwerking en zelfontwikkeling die Paauwe altijd omarmd heeft als de beste strategie om kinderen én volwassenen tegelijk te beroeren. De jongsten gaan er enthousiast in op, de ouderen ontwaren ook de duistere maatschappelijke achterkant.

Zo verschijnt al gauw ook mama in beeld, of Greet Jacobs in het rechthoekige frame van een geprojecteerde smartphone. Recht uit de gevangenis probeert mama haar meisjes te doen blijven geloven dat ze er nog altijd voor hen is. Veelzeggend is vooral haar snelle ontwijkende afronding na de vraag wanneer ze dan terug naar huis komt. Haar weeë grimas is de tragiek van de hele voorstelling in één trek.

Wat volgt, is een gestage blikverruiming. Het huiskamertje van Bibi en Louis (gewoon een lege vierkante scène met achteraan twee klapdeuren) wordt het canvas voor zoveel meer lijnen en verbeeldingen die te maken hebben met misdaad en straf. Allereerst heeft 'STRAF!' het natuurlijk over het alledaagse kattenkwaad van kinderen, waarvoor ze in de hoek vliegen of strafwerk krijgen. Hier krijgt het meteen een pijnlijke sociale dimensie, wanneer beide zusjes op school furieus reageren op klasgenoten die hen pesten omwille van hun 'misdadige moeder'. In een reeks platte scheldwoorden van Schram en Diependaele naar de zaal herken je meteen een hele galerij aan geschonden kinderen waar het onderwijs zo moeilijk mee om kan. Paauwe kiest hun kant, maar zonder de minste zeemzoet. Medelijden is niet aan haar besteed.

Al gauw verruimt de focus ook naar het rechtsapparaat, de derde macht in onze democratie. In een geïmproviseerd justitiepaleis spelen Bibi en Louis twee al even improviserende rechters die hun regels en straffen afkondigen tegen iedereen die hen kwaad bejegt. Op een foltering meer of minder wordt niet gekeken. "Dylan krijgt van mij een wormen- en madenplaag die 's nachts in het gat in zijn kop kruipen. Die zijn hersens wegvreten. En al zijn ingewanden. En wat er van hem overblijft, rollen we in cadeaupapier. We doen er een strik over en geven dat aan zijn moeder. Voor moederdag." Die kruising tussen stoer kinderspel en kwetsbaar toneel, daar is Paauwe altijd goed in geweest. Het blijft ook werken. Vol overgave bespelen Schram en Diependaele de zaal, als ging het om poppenspel.

Zo droom je je alle jeugdtheater: als een kleurrijk bommetje dat clichés aan flarden knalt.

De diepere waarde van 'STRAF!' ligt evenwel in de transhistorische lijn die steeds meer de bovenhand neemt. Dat gebeurt via het prachtige grote plaatjesboek waar beide actrices onder de overheadprojector door bladeren. Middeleeuwse religieuze esthetiek met opengesperde monden, ongeoorloofde misdaden en

pijnlijke terechtstellingen openen een spoor tot diep in de menselijke geschiedenis – toen straf nog een kwestie was van God en gebod. Bij elk beeld in het boek klappen er verrassende luikjes open en gaan er dingen bewegen: illustratiekunst als tweedimensionaal theater. Twee allegorische figuren uit die collectieve verbeelding krijgen daarbij extra aandacht, tot zij met veel rook en *creepy* muziek ook echt op scène verschijnen: Bibi (Diependaele) transformeert tot Vrouwe Justitia met twee weegschaaltjes op haar kop, terwijl Louis (Schram) het behaarde pakje van de duivel aantrekt. Haar Duivelslied is een rap die als een worm in je oren kruipt: 'Straf, straf, straf en dan leer je het wel af!'

Zijn mensen die het maatschappelijk moeilijk hebben, wel even schuldig? Wat is rechtvaardig? Hoe zou een samenleving eruitzien zonder wetten? Kan je kinderen opvoeden zonder straf? Alle grote vragen van de laatste eeuwen steken wel ergens de kop op in 'STRAF!'. Paauwe laat het antwoord aan de zaal, maar het is duidelijk dat ze vooral de duivel een duwtje in de rug geeft om de eerste viool te spelen. Vrouwe Justitia daarentegen is bijwijlen de depressie nabij. "Goed en kwaad, geen hond weet nog wat dat is. De wereld is uit balans. Wat moet ik met dat zwaard? Wat moet ik met die weegschaal? Ik werk me al eeuwenlang kapot en niemand ziet het." Van Trump tot Orban: allemaal grijnzen ze mee met de duivel in Schram, die Vrouwe Justitia prompt onthoofd en al het plaatje ziet bij haar graf: "Hier ligt de rechtvaardigheid begraven." Ook omzwachteling is niet aan Paauwe besteed.

Veel jongere jeugdtheatermakers die na haar zijn gekomen, kunnen er nog wat van opsteken, van hoe gelaagd 'STRAF!' omgaat met een thema, terwijl op geen enkel moment de spanning de zaal verlaat. De dramaturgie is verduiveld sterk, het actespel knettert, de aankleding roept met eenvoudig expressionisme toch een hele wereld op. En op het eind, wanneer Bibi en Louis op video toch bij hun moeder op bezoek mogen in een echte gevangenis (die van Antwerpen), voel je spontane ontroering. Zo droom je je alle jeugdtheater, net omdat het voor velen hun eerste kennismaking is: als een kleurrijk bommetje dat clichés aan flarden knalt. Straf, dus.